

13 EMERSONSTUDIER

13.1 Emersons världsåskådning

¹I kunskapsteoretiskt hänseende är Emerson (1803–1882) subjektivist. Det bli alla, som likt Emerson studera Berkeley, Hume, Fichte, Schelling och indiska illusionsfilosofien (advaita). Och den, som utan ledning deltar i dessa filosofers alpklättringsexperiment, ramlar liksom de ofelbart ner i överallt gapande logiska avgrunder. Det var alltså oundvikligt, att Emerson skulle fastna i spindel nätet hos dessa luftigaste abstraktionernas logikspinnare. Man kommer vid detta studium slutligen därhän, att man förnekar det av naturen givna sunda förnuftet, tänkandets lag (detta är detta) och materiella verklighetens objektiva och absoluta existens.

²Utgående från den skenbart outrotliga logiska fadäsen, att "materien icke är vad den synes vara" slutar man med att söka alldeles bortförklara den. Materien är emellertid alltid, vad den synes vara, men dessutom och därutöver alltid en helt annan form av materia, som vetenskapen aldrig kommer att med sina resurser inse fortfarande vara materia.

³Det var indiernas advaita, som till slut logiskt knäckte även den eljest så realistiske och objektive Schopenhauer. Denne lyckades emellertid aldrig helt tysta logiska samvetets röst, vilket framgår av ett förtroligt avslöjande för en vän: "Den, som förnekar materiens existens, hör hemma på dårhuset". Dylika avslöjanden visa, att det kan vara skillnad på vad filosofen anser sig tvungen predika och vad han innerst anser men saknar möjlighet att förklara.

⁴Någon fackman i kunskapsteori blev Emerson aldrig. Han var nöjd med att ansluta sig till sin tids härskande uppfattning, att tillvarons yttersta grund var "Will and Idea". Denna hans kunskapsteoretiska subjektivism är så mycket märkligare, som hans förståelse för Pytagoras, Platon och Bacon vida övergår övriga filosofer.

⁵Därmed kan man lämna hans teoretiska trosuppfattning, så mycket hellre som filosofernas logiska saltomortaler, som han aldrig genomskådade, icke inverkade på hans sunda förnuft i övrigt.

⁶Naturligtvis har man missförstått Emerson, som man missförstår Pytagoras, Platon och Bacon. Här menas icke filosofernas "metafysiska" fantasikonstruktioner. Dessa kunna icke missförstås, enär de tillhöra det orimliga. Kunskapsteoretikerna måste äntligen lära sig inse, att man icke kan uttala sig om det utforskade, att de sakna kunskap om verklighetens fakta, att de alltså sakna möjlighet att ställa problemen rätt.

⁷Man har försökt göra Emerson till en "nyplatonisk och sufisk" panteist och mystiker. Med dylika fraser imponerar man på okunnigheten men avslöjar sig också för kännaren som ovederhäftig bedömare.

⁸Panteism, rätt förstådd, utsäger, att varje atom i universum är till sitt väsen gudomlig. Det innebär, att den i kosmiska manifestationsprocessen en gång skall aktualisera sin potentiella medvetenhet, att denna medvetenhet därefter utvecklas i allt högre materievärldars allt högre naturriken, tills den förvärvat allvetenhet om och allmakt i hela kosmos.

⁹Mystik förklaras av allvetande okunnigheten vara bevis på hugskott, känslolvammel och tankeoreda. Men "mystik" är det man tiger med liksom "hermetism". Kunskapsteoretiska mystiken är den hemliga kunskap om tillvaron, som man erhållit och förbundet sig att icke avslöja för oinvigda, vilka endast kunna missförstå och missbruka och med okunnighetens vanliga hånfulla överlägsenhet på alla sätt misskreditera den enda sanna kunskapen om verkligheten och livets mening och mål.

¹⁰"Mystiska" har man även kallat de känslotillstånd som individen upplever, när han ger sig hän åt emotionala attraktionens längtan efter den livets enhet han anar bortom allt förnuft. Det är mystik på kulturstadiet utan erforderliga verklighetsbegrepp. Hithörande erfarenheter saknar mystikern möjlighet delge andra. I varje fall kan detta slags språk förstås endast av dem som haft

liknande erfarenheter.

¹¹Att Emerson icke var nöjd med de förklaringar filosoferna givit, är tydligt. Han var det icke ens beträffande egna utformningen. Men han hävdade också vars och ens rätt att göra det bästa möjliga i detta avseende. Han uppmanar också alla att ha tillit till sin uppfattning.

¹²Man skulle kunna invända, att detta är en god sak, när det gäller energi, uthållighet och effektivitet och alldeles särskilt, om man lyckats erhålla den riktiga kunskapen. Tyvärr behövs det åtskilligt, innan individen förvärvat erforderlig insikt för att kunna skilja på befogad och obefogad själv tillit vid bedömning av tillvarons beskaffenhet, livets mening och mål. De flestas tilltro till egen förmåga i det avseendet gränsar till det groteska.

13.2 Emersons livsåskådning

¹Emersons livsåskådning är en förening av mystik (emotional attraktion) och esoterik (platoniska ideer), vars resultat blivit en självutformad religion. Hans djupa historiska bildning visar sig i att han tillgodogjort sig även österlandets religiösa betraktelsesätt, sådana de återfinnas i islamisk sufism, persisk mithraism, indisk buddhism och kinesisk confucianism. Han uttrycker sin beundran för hithörande tänkespråk. Och han säger rent ut: "Europa har alltid haft den orientaliska andan att tacka för sina religiösa impulser."

²I hans predikningar överväger det emotionala elementet, vilket ofta medför, att detta får inkräkta på det mentala, såsom fallet är på kulturstadiet, där känslan blir suverän och absolutifierar livsrelationerna. För mentalisten bli hithörande överdrifter alltför påtagliga och motverka därmed sitt ändamål genom att uppväcka kritik, som skulle uteblivit, ifall prosans form utbytts mot poesins, i vilken känslan utan skada kan vara suverän.

³Emerson vägrade att se det demoniska i tillvaron, ehuru han långt ifrån var blind för livets skuggsidor och mänskliga idiotien i dess flesta gestaltningar. Han hade klar blick för massans totala omdömeslöshet. För honom intog geniet en särställning i mänsklighetens utvecklingsprocess.

⁴Han är sällsynt fri från gängse illusioner och fiktioner, vilket klargör hans undermedvetenhets latent insikt. Esoterikern har inträtt i en verklighetens värld, förborgad för dem som leva i emotionala illusionernas och mentala fiktionernas världar. Den, som gör sitt inträde i verkligheten, får lära sig utmönstra alla de nedärvda betraktelsesätten i alla avseenden.

⁵På barbar- och civilisationsstadierna leva människor i repulsionens emotionala och missvisande fiktionernas mentala sfärer. I emotionalt avseende är hatet deras livselixir. Det betyder i praktiken, att såväl "det goda" som "det onda" hos dem är utslag av egoism. Ha de fördel av att älska, så älska de. Ha de fördel av att hata sina vänner, så hata de. Alla äro dömda att förakta varandra. Detta är den vanliga, triviala insikten. Men för esoterikern finns i detta ingenting av moralism, av klander och dömande, av talet om fel och brister. För esoterikern befinner sig envar på någon av de många hundra utvecklingsnivåerna i människoriket. Individen är varken "god" eller "ond" utan tillhör en viss nivå och förstår icke bättre. Hela det moraliska betraktelsesättet är grundfalskt, totala livs-okunnighetens fiktionssystem. Moralisten lever i skenet, i anlagda anständighetens hycklarekåpa, med vilken alla bedra sig själva.

⁶Emersons verk tillhöra de tyvärr alltför få böcker, som äro värda att läsas. Hans stil är aforistisk. Han säger sin mening. De så kallade bevisen, varmed folk tro sig kunna bevisa något, men som endast äro försök till övertalning, betraktade han såsom hemmahörande på skolstadiet. Han skrev för andligen vuxna människor, som kunde tänka på egen hand och kunde förstå hans språk.

⁷Han ställer stora anspråk på läsaren. Det göra alla som bruka den sanne poetens uttryck i livsattraktionens sfärer. Subjektivt levande i det överfysiska saknade han tillgång till de objektiva fakta, som skulle för andra klargöra, vad han egentligen menade. Det var med oändlig möda han ständigt på nytt förgäves sökte ge uttryck för vad han ville säga. Måhända kommer i framtiden

någon kongenial ande att omtolka hans verk i vad han själv bittert insåg sig ha misslyckats med.

⁸Liksom få av Platons läsare äga förutsättning att förstå vad Platon egentligen menade, så måste individen ha uppnått åtminstone kulturstadiet för att kunna uppskatta Emerson rätt. Goethes ord, "du liknar den ande du förstår", hör till de esoteriska axiomen. Det var Goethes svar till sina kritiker och något för litteraturdoktorerna att försöka fatta.

⁹Emerson var icke esoteriker i den meningen, att han lyckades aktualisera den kunskap om verkligheten och livet han längesedan förvärvat i förflutna inkarnationer. Men han hade denna kunskap i så nära liggande medvetenhetsskikt av inkarnationsavlagringarna, att den såsom ofelbar instinkt blev ariadnetråden, som visade honom vägen ut ur mänskliga illusionernas och fiktionernas hopplösa labyrint.

¹⁰Även om man icke kan kalla honom för en pionjär i det överfysiska, enär han saknade erforderlig objektiv medvetenhet för att kunna utforska högre materievärldar, blev han för många sökare på kulturstadiet en trösterik hävdare av det överfysiskas existens. Han var också fullt på det klara med att orsakerna till fysiska skeendet ligga i det överfysiska, att vi aldrig kunna förklara verkningarna utan kunskap om dessas överfysiska orsaker.

¹¹Allt överfysiskt sammanfattade Emerson med termen "översjälens". Han var en övertygad "platonist", och översjälens hos Emerson motsvarar platonska idévärlden, vad Indiens Patanjali kallar "regnmolnen av vetbara ting" eller vad hylozoikern anger som kausalvärldens molekyler med deras medvetenhetsinnehåll.

¹²Översjälens idé är fundamentet i Emersons syn på tillvaron. Den var för honom nyckeln till förståelse av verkliga meningen med fysiska livets företeelser.

¹³Översjälens hos Emerson utgör sammanfattningen av de tre realiteter som esoterikerna kalla kausalvärlden, individens kausalhölje och individens urjag i kausalhöljet. Det ligger nära till hands att kalla den, som sammanfört dessa tre begrepp i en beteckning, för panteist. Tyvärr äro dylika klicheer alltför lättåtkomliga och imponera alltför lätt på de okunniga.

¹⁴Men Emerson kan icke betecknas med någon utnött kliché. Han kunde övertaga tankar från filosoferna. Men de fingo hos honom en annan präglning än av det system, varur de hämtats. Själv kallade han sig "transcendentalist", vilket hos honom betydde, att livet är gudomligt till sin natur, att överfysiska verkligheten har större verklighetshalt än den fysiska. Han ansåg, att de egentliga orsakerna till allt fysiskt skeende ytterst kunna återföras till idévärlden.

¹⁵Emerson sammanfattade för egen del sina grundtankar sålunda:

¹⁶Det finns en själ, som står i relation till världen.

¹⁷Konsten är uttryck för dess verksamhet.

¹⁸Vetenskapen söker dess metod att verka.

¹⁹Litteraturen är dess beskrivning.

²⁰Religionen är den känsla av vördnad den inger.

²¹Etiken är dess sätt att visa sig i mänskligt liv.

²²Samhället är individernas finande av dess närvaro hos alla.

²³Näringarna äro arbetets finande av själen i naturen.

²⁴Politiken är själens uttryck för dess makt.

²⁵Sederna äro dess tysta sätt att tänka.

²⁶När översjälens kommer till synes i människans intellekt, få vi geniet, i hennes vilja fås dygden och i hennes tillgivenhet visar sig kärleken.

²⁷Världen är ett fortsatt verk av själen. Det finns inga enstaka under, ty allt är ett fortsatt underverk. Det finns ingen profan historia, ty all historia är gudomlig. Det gudomliga uppenbarar sig i allt.

²⁸På mänsklighetens nuvarande utvecklingsstadium förväxlas en dylik filosof med en poet. I brist på tillgången av esoteriska fakta i denna inkarnation kunde han icke utforma sin livssyn till erforderlig exakthet. Men för den läsare, som även är en kännare, lyser hans insikt på varje rad av

hans poetiska symbolskrift.

Ovanstående text utgör uppsatsen *Emersonstudier* av Henry T. Laurency.
Uppsatsen ingår i boken *Livskunskap Fem*, utgiven 1995.
Copyright © Förlagsstiftelsen Henry T. Laurency 1995.